

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

(GEMDER)

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 3, Cilt: 3, Sayı:1

Haziran-2022

MAKALE BİLGİLERİ

Tasavvufta Hadis Usulü Esnekliği

(Regâib Namazı Bağlamında)

The Flexibility of Hadith Method in Sufism in

(In the Context of Regâib Prayer)

YAZAR

Bünyamin ARVASI

İğdır Üniv. İlahiyat Fakültesi

Öğretim Görevlisi bunyaminarvasi@hotmail.com

Orcid: 0000-0003-0108-267X

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 25.03.2022

Makale Kabul Tarihi: 25.05.2022

Sayfa Aralığı: 20-33

Öz: Dinî ilimlerin her allanında Kur'an'ı Kerim'den sonra ikinci kaynak şüphesiz hadislerdir. Hadisler, özellikle tasavvuf ehlinin yaşayış ve fikirlerinde önemli bir temel teşkil etmektedir. Tasavvuf ehli olan müellifler eskiden bu yana eserlerine hadislere yaygın bir şekilde yer vermişlerdir. Bu da ister istemez tasavvufla hadis arasında yakın bir ilişki meydana getirmiştir. Nevar ki tasavvuf ehli olan âlimler, ağırlıklı olarak insanları irşat etmek ve nasihat amacıyla hadisleri ele aldıklarından hadis rivayeti konusunda senet ve metin üzerinde muhaddisler kadar pek durmamışlar ve hadis ilimleri noktasında onlar gibi titizlik göstermemişlerdir. Çünkü muhaddisler, tasavvuf ehli gibi hadisleri irşat vesilesi görüp nasihat amacıyla rivayet etmemişlerdir. Onlar daha çok Hz Peygamber'den veya sahabîlerden gelen hadisleri, hadis usulü kriterlerine tabi tutup hadisin doğru bir şekilde gelip gelmediği ve derece bakımından sahih, hasen veya zayıf olup olmadığı gibi hükümleri ortaya koyma amacıyla rivayet etmişlerdir. Hal böyle olunca da mütasavvıfların bir kısmının eserlerinde zayıf ya da mevzû hadisler yer almıştır. Eserlerinde Regâib gecesinde kılınan namaza dair olan hadis vb. rivayetlere yer veren meşhur mütasavvıf İmam Gazzâlî (öl. 505/1111) ve Ebû Tâlib el-Mekkî, (öl. 386/996) hadisçiler tarafından eleştirilmişlerdir. Bu çalışmada ilgili konu bağlamında müetsavvıf âlimler ile hadisçilerin hadis ve hadis ilimlerine yaklaşım biçimlerini ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tasavvuf, Mevzû, İbadet, Namaz, Nafile, Regaib.

Abstract: Undoubtedly, the second source after the Qur'an in every field of religious sciences is hadith. The hadiths constitute an important basis for the life and ideas of the people of Sufism. Authors who are people of Sufism have included hadiths extensively in their works since ancient times. This inevitably created a close relationship between Sufism and hadith. However, since the scholars of Sufism mainly deal with hadiths for the purpose of educating people and giving advice, they did not pay as much attention to the hadiths and texts as the hadith narrations, and they did not show meticulousness in the field of hadith sciences. Because the hadiths, like the people of mysticism, saw the hadiths as a means of guidance and did not narrate them for the purpose of advice. They mostly narrated the hadiths from the Prophet or the Companions with the aim of subjecting the hadiths to the criteria of hadith method and revealing the rules such as whether the hadith came correctly and whether it was sound in terms of degree, hasan or weak. As such, weak or legitimate hadiths were included in the works of some of the Sufis. In his works, the hadith about the prayer performed on the night of Regâib, etc. The famous mystic Imam Ghazali (d. 505/1111) and Abu Talib al-Makki (d. 386/996), who included the narrations, were criticized by the hadithists. In this study, we will try to deal with the approaches of sufi scholars and hadith scholars to hadith and hadith sciences in the context of this subject.

Keywords: Hadith, Sufism, Mevzû, Worship, Prayer, Nafil, Regaib.

GİRİŞ

İslâmî İlimlerde Kur'an'dan sonra ikinci aşamada itimat edilen kaynak, şüphesiz hadislerdir. Hadis âlimleri, hadislerin güvenilir bir isnatla ve Hz. Peygamber'in üslûbuna uygun bir lafızla vârid olup olmadığı tarafları göz önünde bulundurmuşlardır. Ne var ki bazı mütasavvıflar, terğîb,(iyi şeyleri teşvik) terhîb (kötü şeylerden sakındırmak) amacıyla hadisçilere göre esnek davranmışlardır. Tartışma konusu olan hadislerden bir tanesi de regâib gecesi kılınan namazla alakalıdır. Biz de bu çalışmada meşhur mütasavvıflardan İmam Gazzalî ve Ebû Tâlib el-Mekkî'nin eserlerine aldıkları söz konusu hadis üzerinden bir tahlil ve değerlendirme yapmaya çalışacağız.

1. İhyâ-ü Ulûmi'd-Dîn ve Kûtü'l-Kulûb' da Regâib Namazı

Regâib gecesi kılınan nafîle namazla ilgili hadis, İhyâ-ü Ulûmi'd-Dîn ve Kûtü'l-Kulûb adlı eserlerde geçmektedir. Hadisin İhyâ-ü Ulûmi'd-Dîn'deki metni şu şekildedir:

روي بإسناد عن رسول الله ﷺ أنه قال " ما من أحد يصوم أول خميس من رجب ثم يصلي فيما بين العشاء والعتمة اثنتي عشرة ركعة يفصل بين كل ركعتين بتسليمة يقرأ في كل ركعة بفاتحة الكتاب مرة وأنا أنزلناه في ليلة القدر ثلاث مرات وقل هو الله أحد اثنتي عشرة مرة، فإذا فرغ من صلاته صلى علي سبعين مرة يقول: اللهم صل علي محمد النبي الأمي وعلى آله ثم يسجد ويقول في سجوده سبعين مرة: سبح قدوس رب الملائكة والروح، ثم يرفع رأسه ويقول سبعين مرة: رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم إنك أنت الأعز الأكرم، ثم يسجد سجدة أخرى ويقول فيها مثل ما قال في السجدة الأولى ثم يسأل حاجته في سجوده فإنها تقضى " قال رسول الله ﷺ " لا يصلي أحد هذه الصلاة إلا غفر الله تعالى له جميع ذنوبه ولو كانت مثل زبد البحر وعدد الرمل ووزن الجبال وورق الأشجار ويشفع يوم القيامة في سبعائة من أهل بيته ممن قد استوجب النارا

“Bir isnatla Rasulullah’tan rivayet edildiğine göre O, şöyle buyurmuştur: Her kim recep ayının ilk perşembe gününde oruç tutup akşam ile yatsı arasında on iki rekât namaz kılsa, her iki rekâtta bir selam verirse, her rekâtta fatihâ ve innâ enzelnâhu sûresini üç, kul hûvellahu ehâd sûresini on iki defa okursa, namazı bitirdiği zaman da bana yetmiş defa salavat getirip şöyle derse: Allah’ım! Ümmî olan Peygamber’e ve ehline salat (rahmet) et, sonra secdeye gidip secdede yetmiş defa şöyle derse: Allah (c.c) münezzehtir ve mukaddestir, O, meleklerin ve ruhların Rabbidir. Sonra başını secdeden kaldırıp yetmiş defa şöyle derse: Allah’ım! Beni affet, bana merhamet et, bildiğin geçmişimi bağışla, şüphesiz sen en izzetli ve en cömertsin. Sonra tekrar secdeye gidip birinci secdede yaptıklarının aynısını yaparsa, sonra secdede ihtiyaçlarını dile getirirse duası kabul olur. Hz. Peygamber, her kim bu namazı kılsa günahları deniz yosunu, kum taneleri, dağların ağırlığı ve ağaçların yaprakları kadar olsa bile Allah (c.c) bütün günahlarını affeder ve o kimse kıyamet gününde de ailesinden ateşin kendisine vacip olduğu yedi yüz kişiye şefaath eder.”¹

Gazzalî hadisin sonunda hadisle alakalı şu yorumda bulunmaktadır:

"فهذه صلاة مستحبة، وإنما أوردناها في هذا القسم لأنها تتكرر بتكرار السنين وإن كانت رتبها لا تبلغ رتبة التراويح وصلاة العيد لأن هذه الصلاة نقلها الآحاد، ولكني رأيت أهل القدس بأجمعهم يواظبون عليها ولا يسمعون بتركها فأحببت إيرادها

“Bu, müstehap bir namazdır. Bu namazı, her ne kadar teravîh ve bayram namazı derecesinde olmasa da yılın tekrarlanmasıyla tekrarlandığı için burada zikrettim. Çünkü bu hadis ahad haber-

¹ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *İhyâ-u Ulûmi'd-Din*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trsz), 1/264.

dir. Ancak ben Kudüs halkının bu namazı sürekli yaptıklarını ve terkedilmesine müsaade etmediklerini gördüm, dolayısıyla burada ondan bahsetmek istedim.”²

Kûtü'l-Kulûb'da ise manâ itibari ile aynı ancak lafızlarında bazı değişiklikler olan aynı hadis regaib ismi kullanılmadan “Cuma gecesi kılınan namaz” başlığı altında verilmiştir.³

İbnu'l-Cevzî'nin (öl. 656/1258) *el-Mevzûât* adlı eserinde hadis daha uzun bir şekilde geçmektedir. Söz konusu eserde hadisin senet zinciri ve tam metni şu şekildedir:

أُنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ نَاصِرِ الْحَافِظِ أُنْبَأَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنِ مَنْدَةَ أُنْبَأَنَا أَبُو الْخُصَيْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَهْضِمِ الصَّوْفِيِّ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدِ الْبَصْرِيِّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا خَلْفُ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ الصَّغَانِيُّ عَنِ حَمِيدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَجَبُ شَهْرِ اللَّهِ، وَشَعْبَانَ شَهْرِي، وَرَمَضَانَ شَهْرَ أُمَّتِي قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا مَعْنَى قَوْلِكَ شَهْرُ اللَّهِ؟ قَالَ لِأَنَّهُ مَخْصُوصٌ بِالْمَغْفِرَةِ فِيهِ وَتُحَقَّقُ فِيهِ الدِّمَاءُ، وَفِيهِ تَابَ اللَّهُ عَلَى أَنْبِيَائِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ وَفِيهِ أَنْقَذَ أَوْلِيَآءَهُ مِنْ يَدِ أَعْدَائِهِ مِنْ صَامِهِ اسْتَوْجِبَ عَلَى اللَّهِ ثَلَاثَةَ أَشْيَاءَ: مَغْفِرَةٌ لَجَمِيعٍ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ، وَعَصْمَةٌ فِيمَا بَقِيَ مِنْ عَمْرِهِ، وَأَمَانَةٌ مِنَ الْعَطَشِ يَوْمَ الْعَرْضِ الْأَكْبَرِ. فَقَامَ شَيْخٌ ضَعِيفٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنِّي لِأَعْجَزُ عَنْ صِيَامِهِ كُلِّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ؟ أَوَّلَ يَوْمٍ مِنْهُ فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بَعِشْرَ أَمْثَالِهَا، وَأَوْسَطَ يَوْمٍ مِنْهُ، وَآخِرَ يَوْمٍ مِنْهُ فَإِنَّكَ تَعْطَى ثَوَابَ مَنْ صَامَ كُلَّهُ. لَكِنْ لَا تَغْفُلُوا عَنْ أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ رَجَبٍ. فَإِنَّهَا لَيْلَةٌ تَسْمِيهَا الْمَلَائِكَةُ الرِّغَابِ، وَذَلِكَ أَنَّهُ إِذَا مَضَى بِكَ اللَّيْلُ لَا يَبْقَى لَكَ مَقْرَبٌ فِي جَمِيعِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَجْتَمِعُونَ فِي الْكَعْبَةِ وَحَوْلِهَا فَيَطْلَعُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ إِطْلَاعَةً فَيَقُولُ: مَلَائِكَتِي سَلُونِي مَا سَأَلْتُمْ فَيَقُولُونَ يَا رَبَّنَا حَاجَتُنَا إِلَيْكَ أَنْ تَغْفِرَ لَصَوَامِ رَجَبٍ فَيَقُولُ اللَّهُ قَدْ فَعَلْتَ ذَلِكَ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَصُومُ أَوَّلَ خَمِيسٍ مِنْ رَجَبٍ ثُمَّ يَصَلِّي فِيمَا بَيْنَ الْعِشَاءِ وَالْعَتَمَةِ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رُكْعَةً يَفْصَلُ بَيْنَ كُلِّ رُكْعَتَيْنِ بِتَسْلِيمَةٍ يَقْرَأُ فِي كُلِّ رُكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ مَرَّةً وَإِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَقَالَ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ مَرَّةً، فَإِذَا فَرَّغَ مِنْ صَلَاتِهِ صَلَّى عَلَيَّ سَبْعِينَ

² el-Gazzâlî, *İhyâ-u Ulûmi'd-Din*, 1/264.

³ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtü'l-Kulûb*, nşr. Abdülmün'im el-Hifnî, (Kahire: ysz, 1991), 1/121.

مرة يقول: اللهم صل على محمد النبي الأمي وعلى آله ثم يسجد ويقول في سجوده سبعين مرة: سيوح قدوس رب الملائكة والروح، ثم يرفع رأسه ويقول سبعين مرة: رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم إنك أنت الأعز الأكرم، ثم يسجد سجدة أخرى ويقول فيها مثل ما قال في السجدة الأولى ثم يسأل حاجته في سجوده فإنها تقضى.

“Muhammed b. Nasır el-Hafız, Ebu Kasım b. Mündeh'ten, o da Ebu Hüseyin Ali b. Abdullah b. Cüheyym es-Sûfî'den, o da Ali b. Muhammed b. Sait el-Basrî'den o da halef b. Abdullah es-Sağânî'den, o da Hamid et-Tavîl'den o da Enes b. Malik'ten o da Rasulullah'tan (s.a.v) haber verdiğine göre O, şöyle buyurmuştur:

“Recap Allah'ın ayı, şaban benim ayım, ramazan ise ümmetimin ayıdır. Sonra Rasulullah'a recebin Allah'ın ayı olmasının anlamı nedir Diye soruldu. O da şöyle buyurdu: çünkü o ay bağışlanmaya mahsus bir aydır. O ayda kan dökülmez, o ayda Allah Peygamberlerinin töbesini kabul eder, dostlarını düşmanların şerrinden korur, her kim o ayda oruç tutarsa Allah'tan şu üç şeye müstehak olur: geçmiş bütün günahları bağışlanır, ömrünün geri kalanında günahlardan korunur ve büyük korku gününde (kıyamet günü) şiddetli susuzluktan korunur. Sora zayıf bir ihtiyar kalkıp şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Ben bütün ayda oruç tutamam. Hz Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: ilk gününde oruç tut, zira sevaplar o günde on katıyla hesaplanır, bir de orta ve son günün de oruç tutarsan bütün ayı oruçla geçirmiş gibi olursun. Ancak recebin ilk gecesinden gafil olmayınız. Çünkü o, meleklerin regâib olarak isimlendirdikleri bir gecedir. Zira o gecede yer ve göklerdeki bütün melekler Kâbe ve etrafında toplanırlar. Daha sonra Allah (c.c) onlara mutall'i olup şöyle buyurur: Ey Meleklerim! İstedığınız şeyi benden isteyin. Onlar da: Ey Rabbimiz! Senden receb ayında oruç tutanları bağışlamamı diliyoruz derler. Allah Azze ve Celle'de bağışladım der.

Sonra Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Her kim recep ayının ilk perşembe gününde oruç tutup akşam ile yatsı arasında on iki rekât namaz kılsa, her iki rekâtta bir selam verirse, her rekâtta fatihâ ve innâ en-zelnâhu sûresini üç, kul hûvellahu ehâd sûresini on iki defa okursa, namazı bitirdiği zaman da bana yetmiş defa salavat getirip şöyle derse: Allah'ım! Ümmî olan Peygamber'e ve ehline salat (rahmet) et, sonra secdeye gidip secdede yetmiş defa şöyle derse: Allah (c.c) münezzeh ve mukaddestir, O, meleklerin ve ruhların Rabbidir. Sonra başını secdeden kaldırıp yetmiş defa şöyle derse: Allah'ım! Beni affet, bana merhamet et, bildiğin geçmişimi bağışla, şüphesiz sen en izzetli ve en cömertsin. Sonra tekrar secdeye gidip birinci secdede yaptıklarının aynısını yaparsa, sonra secdeye ihtiyaçlarını dile getirirse duası kabul olur."⁴

2. Hadisin Hükümü ve Hadis Âlimlerinin Hadisle Alakalı Görüşleri

İbnu'l-Cevzî, senette geçen hadis lafzının Muhammed b. Nasır'a ait olup hadisin mevzû/uydurulmuş olduğunu ifade etmiş, ayrıca senette geçen ibn Cehdem'in yalanla itham edildiğini zikrettikten sonra şunları ifade eder: Hocam Abdulvahap Hafız (öl. 538/1143) hadis hakkında şöyle dedi: Bu hadisin senesinde geçen şahıslar meçhul kişilerdir. Bütün kitapları araştırmama rağmen bunları tespit edemedim.⁵

İmam Nevevî (öl. 676/1277) *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb* adlı eserinde recep ayının ilk cuma gecesi akşam ile yatsı arasında on iki rekât olarak kılınan namazın bid'at olduğunu, bunun *İhyâ-ü*

⁴ Ebû Muhammed (Ebû'l-Mehâsin) Muhyiddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Alî et-Teymî el-Bekrî, *el-Mevzûât*, (Riyad: Mektebetu Edvâi's-Selef, 1997), 1/438.

⁵ İbnu'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, 1/438.

Ulûmi'd-Dîn ve *Kûtü'l-Kulûb* gibi kitaplarda geçmesinin, insanların ona inanmasını gerektirmediğini zikretmiştir.⁶

Bu namazı ele alanlardan biri de meşhur hanefî fakihî İbn Âbidîn'dir. (öl. 1307/1889) İbn Âbidîn, regâib, berat ve kadir gecelerinde herhangi bir namazın olmadığını, kılınması halinde kerahet sayılacağını bildirmiş, Rum ehlinin şayet nezredilirse kılınması durumunda mekruh olmadığı görüşlerinin de batıl olduğunu ifade etmiştir.⁷

Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî de (öl. 1162/1749) mevzû ve meşhur hadisleri topladığı *Keşfü'l-Hafâ' ve Müzîlü'l-İlbâs* adlı eserinde asılsız ibadetleri sayarken regâib namazıyla alakalı şu açıklamayı yapmaktadır:

*"Aşurâ ve regâib gecelerinde kılınan namaz âlimlerin ittifakı ile batıldır. İnsanlar, İhyâ-ü Ulûmi'd-Dîn, Kûtü'l-Kulûb ve et-Tefsiru's-S'alebî gibi eserlerde yer alan bu hadise kanmasınlar."*⁸

Ayrıca es-Sübki (öl. 771/1370), el-Askalânî (öl. 852/1449), el-Kârî el-Herevî (öl. 1014/1605) ve daha birçok âlim bu hadisin mevzû olduğunu zikretmişlerdir.

Bu bağlamda İslam'ın önemli gün ve gecelerinde oruç, namaz gibi ibadetlerle alakalı rivayetlerin müslümanları ibadet ve taata teşvik etmesi bakımından uygulanmasının daha yararlı olacağı görüşünü savunan İbnü's-Salâh (öl. 643/1245) ile karşıt görüşü

⁶ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Müri en-Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trsz), 5/65.

⁷ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkı, *Tekrârü'r-Râfî âla Rad-du'l-Muhtar*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trsz) 1/128.

⁸ Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ' ve müzîlü'l-İlbâs*, (Mektebet'l-İlmi'l-Hadis, trsz.) 2/504.

savunan Mâlikî fakihî İzzeddin İbn Abdüsselâm (öl. 660/1262) arasında hararetli münazaralar gerçekleşmiştir.⁹

Tasavvufî eserlerde genel olarak yer alan regâib orucu ve namazıyla ilgili rivayetlerin hadis âlimleri tarafından uydurma olduğu ifade edilmiştir. Hal böyle olunca meşhur tasavvuf âlimlerinin nasıl olur da uydurma rivayetleri eserlerine alıp bununla amel ettikleri sorusu birçok insanın kafasını kurcalamıştır. Bu bağlamda kendisi de hadis âlimi olan İbnü's-Salâh'ın İzzeddin İbn Abdüsselâm ile yaptığı münazarada verdiği cevapların özetini kısaca vermek yerinde olacaktır.

İbnü's-Salâh, İzzeddin İbn Abdüsselâm'ın regâib namazının bid'at olduğu, dolayısıyla uygulanmasının birçok açıdan bid'atın ve Rasulullah adına uydurulmuş bir sözün desteklenmesi olduğu gibi iddialarına özetle şu cevapları vermektedir:

“Öncelikle regâib namazının dördüncü asırda Kudüs'te ortaya çıktığı ve ilgili hadisin zayıf veya mevzû olduğu söyleniyor, durum kesin böyle olsa bile bu, regâib namazının olmadığı anlamına gelmez çünkü zaman belirtmeksizin genel olarak namazı teşvik eden başka ayet ve hadislerle baktığımızda namaza karşı çıkılması gerektiğini anlıyoruz. Zira regâib namazı da bu genel hükmün altına girmektedir. Ayrıca Hz Aişe'den rivayet edilen başka bir hadiste: akşam ile yatsı namazı arasında 20 rekât namazın kılınması cennette bir köşke vesile olmaktadır. Bu hadise de bakıldığında 12 rekât olarak kılınan regâib namazı 20 rekâtlık olarak hadiste geçen namazın altına girmektedir. Çünkü söz konusu namazın sayısı hadiste geçen sayıyı aşmamaktadır. Ayrıca mutlak na-

⁹ Cemal Sofuoğlu, “Regâib Namazı Hakkında Bir Münazara”, *İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/? (1992), 13-45.

mazı emreden kaynak Kuran ve hadisler olduğundan bu namaza bid'at denilmemesi gerekiyor. Şayet illa ki bid'at denilecekse bid'at-ı hasene denilmelidir.”

İbnü's-Salâh netice itibari ile hadisin mevzû olmasından dolayı kabul edilmemesi uygun olsa da namazın inkârının uygun olmayacağını ifade etmiştir.¹⁰

Felsefeden İslami ilimlere birçok alanda otorite kabul edilen İmam Gazzâlî gibi bir âlimin hadisin senedinden veya usulünden habersiz olduğu söylenemez. Zaten kendisi de bu hadisin ahad hadis olduğunu zikretmiştir. Ancak diğer hadis âlimleri gibi hadisin uydurma olup olmadığına değinmemiştir. Buna rağmen hadisi kitabında zikretmesinin sebebi birçok sûfînin yaptığı gibi terğîb cihetine meyletmesi olduğu söylenebilir. Çünkü sûfîler genelde namazın en üstün ibadet olmasından dolayı hadislerin zayıf da olsa kabul edilebildiğini, özel zaman dilimlerinde Kurân okuyup namaz kılmak gibi ibadetlerle Allah'a yaklaşmaya çalışmayı - merdud bid'at olmaması şartıyla- o konuda herhangi bir nassın olup olmamasını araştırmaktan daha önemli addetmişlerdir.¹¹

3. Bazı Sûfîlerin Hadis Hakkındaki Görüşleri

Bazı sûfîlerin söz konusu eserlerin müelliflerine karşı tam bir teslimiyet besledikleri de olmuştur. Mesela Sühreverdî (öl. 632/1234) *Avârifü'l-maârif* adlı eserinde Ebû Tâlib el-Mekkî'nin eserinde yazdığı regâib namazı meselesini tenkit eden Nevevî'ye karşı el-Mekkî'yi savunmuş onun bütün nakillerine itimat edilece-

¹⁰ Sofuoğlu, “*Regaib Namazı*”, 13-45.

¹¹ Hamdi Tekel, “*Regaib Gecesi*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/535-536.

đini, onun kitabında bereket bulunduğunu belirtmiştir.¹² Yine İsmâil Hakkı Bursevî (öl. 1137/1725) hem Gazzâlî'yi hem de onun hadis almada örnek aldığı Ebû Tâlib el-Mekkî'yi övmüş, bu gibi büyük âlimlerin eserlerinde geçen her şeye eksiksiz itimat edilmesinin gerektiğini ifade ederek buna itiraz edenlerin cahil olduklarını söylemiřtir¹³

Değerlendirme

Makalede yer alan bilgilere bütüncül bir bakış açısıyla bakıldığında hem hadis ehlinin uzmanlığına giren hadis araştırmaları meselesi hem de terđib ve terhîb amacını ön planda tutup hadis usulü noktasında hadisçiler kadar titiz davranmayan mü'tasavvıfların tutumuna insaf ve akl-ı selim çerçevesinde yaklaşmak daha doğru olacaktır. İslâmî ilimlerde iz bırakmış nadide şahsiyetleri, kitaplarına aldıkları bazı zayıf veya uydurma hadislerin üzerinden itibarsızlaştırma girişimi de onların kitaplarına aldığı her şeye sorgusuz itimat etme girişimi de i'tidal prensibinden uzaktır. Nitekim sözü geçen eserlerde bazı hadisleri tenkit eden hadisçiler de bu eserlerin ehemmiyetini göz önünde bulundurarak ve ümmete olan faydalarını ortaya koyarak tenkit etmişlerdir. Zira ümmetin derdine derman olacak geniş reçeteler mahiyetindeki bu denli hacimli eserler içerisinde az sayıda tenkide konu olan mevzuların bulunması doğaldır. Netice itibarı ile bu gibi eserlerde tenkide konu olan bazı meselelerin bulunması bunlara hâlel getirdiği iddiası tefrit, yazılan her şeyin eksiksiz kabul edilmesi gerektiği çabası da ifrattır. İnsaf sahipleri bu gibi meselelere ifrat ve tefritten uzak bir biçimde itidal penceresinden bakmalıdır.

¹² Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer b. Muhammed b. Abdillâh b. Ammûye el-Kureşi el-Bekrî es-Sühreverdî, *Avârifu'l-ma'ârif*, (Mısır: ysz, trsz), 193.

¹³ İsmail Hakkı Bursevî, *Ferâhu'r-rûh*, İstanbul: 1294, 2/ 237. (yazma eser)

Sonuç

İslâmî ilimlerde ikinci kaynak niteliği taşıyan hadisler, hadisçiler tarafından titiz aşamalardan geçirilip belli kriterlere tabi tutulmuştur. Bu denetim sürecine terğîb ve terhîb çerçevesinde ümmeti ibadet ve güzel ahlaka teşvik etme amacını ön plana çıkarıp hadis usulü noktasında gerekli titizliği göstermeyen bazı sûfi müellifler de tabi tutulmuş ve eserlerine aldıkları bazı meselelerden dolayı tenkit edilmişlerdir. Nitekim bu müelliflerden el-Gazzalî ve el-Mekkî gibi âlimler de eserlerine aldıkları regâib namazı ile ilgili hadis birçok hadis âlimi tarafından hem mevzû olduğu hem de senedinde yalanla itham edilmiş kişilerin olduğu ifade edilmiştir. Öte yandan bu gibi âlimlerin eserlerinde geçen her şeyin istisnasız doğru kabul edilmesi gerektiğini iddia eden sûfiler de olmuştur. Bu noktada meseleye insaf ve hakikat çerçevesinde yaklaşp hadisçilerin hadis alanındaki kararlarına duyulacak olan saygının söz konusu şahsiyetlerin itibarına hanel getirmeyeceği gerçeğini kabul etmek en doğru tutum olacaktır.

Kaynakça

el-Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî *Keşfü'l-Hafâ' ve müzîlü'l-ilbâs*, (Mektebet'l-İlmi'l-Hadis, trsz.) 2/504.

Bursevî, İsmail Hakkı *Ferâhu'r-rûh*, İstanbul : 1294.

ed-Dımaşkî Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî, *Tekrrâru'r-Râfîî âla Raddu'l-Muhtar*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trsz.

el-Bekrî Ebû Muhammed (Ebü'l-Mehâsin) Muhyiddîn Yûsuf b. Abdirrahmân b. Alî et-Teymî, *el-Mevzûât*, Riyad: Mektebetu Edvâi's-Selef, 1997.

el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed *İhyâ-u Ulûmi'd-Din*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trsz.

el-Mekkî, Ebû Tâlib. *Kütü'l-Kulûb*, nşr. Abdülmün'im el-Hifnî, Kahire: ysz. 1991.

en-Nevevî Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, trsz.

es-Sühreverdî Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer b. Muhammed b. Abdillâh b. Ammûye el-Kureşî el-Bekrî, *Avârifu'l-ma'ârif*, Mısır: ysz, trsz.

Sofuoğlu, Cemal "Regaib Namazı Hakkında Bir Münazara", *İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/? (1992), 13-45.

Tekel, Hamdi "Regaib Gecesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 2007.